

Danilo Turk-Joco

Partizansko gledališče na Primorskem

Spet na Primorskem! Zaradi zmrznjenih nog sem hodil v copatah. Kmalu nisem mogel več naprej. Zatekel sem se k znancu Poldetu Deklevi, ki me je sprejel, nahranil in oblekel in tudi pozdravil, čeprav je imel 20 Nemcev v hiši, ki me je od njih ločilo samo kakih deset metrov stlačenega sena. Po petih dneh me je Polde odpeljal k Istrskemu odredu, ki je bil med Suhorjem in Tatrami v Brkinih. Komandantu Efenki sem pokazal propustnico in ga prosil za kurirja, ki bi me odpeljal na javko kurirske poti za štab III. alpske cone. Padel sem v hajko, spet so se mi odprle rane na nogah in moral sem se za nekaj dni ustaviti v Ponikvah na Krasu. Ker mi ni bilo bolje, sem po nekaj dneh šel v Dutovlje in v mraku potrkal na vrata dr. Rovattija, Italijana, ki je večkrat pomagal partizanom. Obvezal mi je noge in mi dal zdravila. Brž sem šel še v Tomaj k sorodnikom, ki so mi čez noč sešili dva para rezervnih copat. Okrog desetih (zvečer) sem stopil v župnišče k župniku Kjudru, ki me je poznal. Šel sem k njemu, ker sem vedel, da ima veliko knjižnico, jaz pa za delo, ki so mi ga odkazali, nisem imel ničesar pri roki, ker sem torbo zahajkal na Ilovi gori. Sprejel me je prijazno, a trmasto vztrajal, da mi ne more ničesar dati, ker da je knjižnica zapuščina ne vem koga in zato nedotakljiva. Povedal sem mu o svoji nalogi, ko pa ga nikakor nisem mogel prepričati, sem mu nastavljal brzostrelko in dejal: »Če pridejo Nemci in knjižnico uničijo, kaj bo takrat z zapuščino?« Malo je pomislil in se vdal. Izbral sem precej materiala: Cankarja, Prešerna, Gregorčiča, Kosovela itd. Poslovia sva se še kar prijateljsko, tako da mi je na koncu ponudil še domačega terana. Bil sem vesel »orožja«, ki sem ga nosil v rokah. Odpravil sem se v karavlo na Ponikvah, zatem sem s kurirji prebredel Vipavo in se povzpел na »Goro« — vas Predmeja, od tam pa sem jo udaril do Vojskega. Popoldne sem se sestal s tov. Vilfanom. Sklenejo, naj začasno ostanem tu, medtem bodo sklenili, kje bom začel z delom. Doživel sem napad Nemcev in sodeloval z gojenci partijske šole v boju z ss-ovci. Naslednji dan me je kurir odpeljal v štab III. alpske cone v Čepovanu (komandant Novljan, komisar D. Kveder). Čez nekaj dni dobim propustnico za 31. divizijo (komandant Švara) v Cerknem z nalogo, naj grem v Prešernovo, Gradnikovo in Vojkovo brigado, poiščem primerne ljudi in organiziram igralsko skupino pri tej diviziji po vzorcu one v 14. diviziji na Dolenjskem. Odpravil sem se proti cilju: Cerkno. Z mrakom sem se privlekel — noge še niso bile zdrave — do Želin. Dobil sem prenočišče pri tovariših — šest jih je bilo — ki so bili prva straža pred Idrijo in hkrati telefonisti. Ležal sem že, a nekaj

Danilo Turk v partizanih

mi ni dalo miru. Vstanem, oprtam si nahrbtnik, pozdravim tovariše in se iz gorko zakurjene sobe odpravim na mrzlo nočno pot. Hodim dva kilometra, zagledam veliko hišo in hlev, zavalim se v jasli in že spim. Prebudi me oster rafal nemškega šarca, streli in spet rafali. Vstanem in tavam dalje. V meglenem jutru prikobacam v Cerkno. Povprašam po nočnem streljanju. Pokažejo mi kmečki voz, ki je pripeljal šest mrtvih tovarišev iz tople stražarnice. Zavrtelo se mi je v glavi. Nisem vedel, kaj me je gnalo od njih. Strah? Nos? Ali samo partizanski »krompir«?

V Cerknem so me poslali v propagando divizije, kjer sem našel tovariša Vrega in Kokalja. Vrtela sta ciklostil. Zvedel sem, da je pred tremi dnevi začel izhajati »Partizanski dnevnik«. Takoj sem se vključil v delo in postal tiskar in korektor. Šel sem takoj tudi v štab Prešernove brigade in se dogovoril za tovariše, ki bi poizkusno prešli v sestav bodoče igralske skupine. Preizkušnjo so delali tako, da so nekaj prebrali, deklamirali in zapeli. Isto sem ponovil tudi v Gradnikovi brigadi. Za božič oz. novo leto 1944 sem spremljal darove, ki so jih nabrali za borce terenci Gorice in Trsta, iz štaba enaintridesete v štab Vojkove brigade. Komisar te brigade je bil partizanski pesnik Radoš. Z njim sem organiziral silvestrovanje v Žireh. Seveda sva oba tudi nastopala. Improvizirala sva skeč »Kmet pri fotografu«: on je igral kmeta, jaz fotografa. Skeč se konča tako, da si fotograf namaže roke s sajami in popravlja kmetovo glavo in obraz; kmet postaja vedno bolj črn, tako da je na koncu pravi pravcati

zamorec. Recitirala sva več pesmi: on svoje, jaz pa Kosovela in Gregorčiča. Ob harmoniki se je razvila lepa zabava partizanov in domačinov, tako da je bila dvorana premajhna. Lepo zabavo pa so nam po polnoči prekinili beli, ki so začeli obsipavati dolino z rafali. Vrnil sem se v štab enaintridesete in čakal na zbor bodočih igralcev iz treh brigad.

Zbrali so se 4. 1. 1944 v šoli na Kladnjah. S tem je bila ustanovljena prva slovenska igralska skupina na Primorskem. Bili so tile:

Maks Gruden in Jelka Gruden iz Gradnikove brigade, Irma Kacin in Jože Šebenik iz Vojkove brigade ter Jože Zupan in Miro-Jurček Vrhovc iz Prešernove brigade. Podpisani organizator in bodoči komandant skupine sem bil jaz. Šebenik Jože je bil hkrati kurir skupine.

Samo šest dni vaj in že smo imeli prvi miting za 31. divizijo in domačine — v šoli na Planini. Pravzaprav je to prva slovenska predstava na Primorskem po 25 letih tiranstva. Začel sem ga z recitacijo Mateja Bora »Mi gremo skozi ogenj prvi«. Sledile so še druge recitacije, pevske točke Irme in skeč »Hitler in Musolini«. Musolinija sem igral jaz, Gruden pa Hitlerja.

Prvo večjo prireditev smo dali v kino dvorani v Cerknem. Ponovili smo miting iz Planine in dodali Radoševo »Mater«, ki si je ob nji občinstvo brisalo solze od ganjenosti, pri skeču »Hitler in Musolini« pa od smeha. Še danes se v Cerknem vsi, ki so bili takrat zraven, spominjajo prve slovenske prireditve v začasni svobodi. Z njo je skupina dobila nov zagon, nadrejeni pa spoznanje o pomembnosti njenega poslanstva. Vsem je postalo jasno, da je taka skupina gibanju potrebna in da je zato potrebno čim bolj izpopolniti program.

Začelo se je križarjenje po Primorski. Miting je sledil mitingu, za partizane in civile. Obšli smo celo Cerkljansko, del Gorenjske, Vojsko, Tribušo, Lokve, Čepovan, Žiri, Kladnje, Novake, Zakriž itd. Dva mitinga oz. priprave nanju so mi še prav posebno ostali v spominu.

Prvi je bil v Novakih. Priredili smo miting za Prešernovo brigado, ki se je precej povečala. Pridemo v Novake — brigada postrojena na cesti pred gostilno. Oder na skednju je okrašen z našimi zastavami. Ker skečev ni bilo na pretek,

*Igralska skupina
slovenskih partizanov
v Grosupljem
10. 9. 1943
(D. Turk-Joco,
V. Simčičeva,
J. Tiran)*

sem sam napisal enega: »Na straži«. Nastopata dva partizana. Sanjarita o svobodi, eden je zaljubljen v bolničarko čete, tretji je na straži. Skedenj je imel dva izhoda. Edinega v »dvorani« so zatrpali partizani. Bilo je tako polno, da so otroci stali prav pri odru. Miting se lepo odvija, vsi so navdušeni, po vsaki pesmi in recitaciji se razlega silovito ploskanje. Na vrsti je skeč. Partizana sedé in ležé sanjarita. Do tod vse v redu. Nenadoma pa od okna sem zakliče tretji partizan — stražar: »Nemci!« In za povrh še ustrelji z brzostrelko. Otroci se prestrašijo, ne premišljajo dolgo, in ker so izhod zatrpali partizani, jo ucvro kar čez oder, čezme, ki sem ležal na tleh, in skozi zadnja vrata ven pod milo nebo. Predstava prekinjena, partizani v smeh, otrok pa nikjer. Potem nadaljujemo: Nemci napadejo, naša četa odbije Nemce — seveda za kulisami — jaz — junak Janez — padem zadet na tla, prihiti bolničarka — Irma — me obvezuje in prizna, da me ima rada. Finale: komisar ukaže, naj me štirje tovariši — kot stotniki Hamleta — odnesejo v bolnico. A takrat smo med nogami igralcev zagledali kuštrave glave otrok, ki so se, potem ko so pregledali okolico in se prepričali, da ni šlo za pravi alarm, spet vrnili. Pri skeču »Hitler in Musolini« pa so bili spet v »dvorani« v prvih vrstah.

In drugi spomin?

V Cerknem je bila partijska šola. Povabili so nas, naj ob sodelovanju gojencev te šole ob zaključku tečaja priredimo miting. Štirikrat sem prišel v Cerkno na vaje — študirali smo neko zborna recitacijo. Plakat za miting je že visel na mostu sredi Cerknega. Takrat pa je prišlo do tiste strašne tragedije 27. januarja 1944, ko so nemški mitraljezi pokosili 47 tečajnikov. Mrtve tovariše in tovarišice smo prenesli na pokopališče — med njimi so bili skoraj vsi tisti, ki so sodelovali pri zborni recitaciji. Naša skupina jim je zapela v slovo pesem »Kot žrtve ste padli«.

4. februar pomeni mejnik v delovanju igralske skupine. Tega dne se je po nalogu štaba IX. korpusa, ki je bil medtem ustanovljen, skupina preselila v sklop propagande IX. korpusa z imenom »Igralska skupina IX. korpusa« in potem obstajala vse do 9. junija 1945, ko je bila razpuščena. V skupino sta prišla dva nova člana: Zorin-dr.Svetek in Lovrič, oba z Dolenjskega. Z Zorinom smo dobili dobrega pevca in povrh še pesnika.

Mitinge smo prirejali največ na terenu 31. divizije. Posebno se spominjam mitinga ob proslavi srečanja med partizani in Rdečo armado. Ker nismo znali himne SSSR, smo se je brž naučili: zapel nam jo je komandant ruske misije in slišali smo jo iz radia. Proslava je bila na prostem v Zakrižu nad Cerknem, kjer je bil sedež IX. korpusa.

Februar je potekel med učenjem, mitingi, pohodi in preganjanjem lakote.

V začetku marca — mislim, da se ne motim — je prišel z Dolenjskega slikar Dore Klemenčič. Priključil se je nam. Za njim je prišla še pevka Bogdana Stritarjeva.

Sredi marca je štab korpusa odločil, da se skupina preseli na teren 30. divizije (Lokve, Predmeja, Lokovec) in da vodstvo skupine prevzame Stritarjeva, meni pa je bilo ukazano, naj grem v enote 30. divizije in organiziram *drugo igralsko skupino IX. korpusa*. Šel sem v Vipavsko dolino v štab Gregorčičeve brigade (komandant Volodja) in povprašal po dobrih pevcih in recitatorjih, ki bi prišli v poštev za novo skupino. V dogovoru s štabom sem se odločil za politkomisarja čete Iva Mauserja in za propagandista bataljona Poldeta Dežmana. V brigadi sem se seznanil tudi z bodočim članom te skupine, nepozabnim napovedovalcem in šaljivcem, pokojnim tovarišem prof. Jovom Vasičem. Pot od

Cerkno — konec 1944 ali začetek 1945: igralska skupina IX. korpusa izvaja »venček slovenskih narodnih pesmi in plesov«: I. Kacinova, I. Kragelj, D. Turk-Joco, P. Kokošar, J. Volčič, Z. Kante

Gradišča v Vipavsko dolino do Predmeje, kjer je bil sedež 30. divizije, bo ostala Ivu, Poldetu in meni kot ena najgrših v partizanih: snežni metež in burja z nad 100 km na uro. Ker me je zeblo, sem se jokal kot otrok, držali smo se kamenja in skal, da nas ni odneslo po pobočju! No — so nam zato v hotelu na Predmeji po šesturnem maršu postregli s kuhanim vinom. Tu sem spoznal tri bodoče muzikante skupine: kitarista Levčka, saksofonista Ganjota in pokojnega harmonikarja Jožeta. Dogovoril sem se s komandantom divizije, da jih bo čez nekaj dni poslal za nami, Polde, Ivo in jaz pa smo odšli na štab korpusa v Čepovanu in se ustalili na sedežu II. igralske skupine pri Mesarjevih. Skupina se je sformirala v nekaj dneh: komandant Joco, Polde Dežman, Ivo Mauser, Leo Svetek, Tugo Klasinc, ki je prišel iz Gregorčičeve brigade, Leo Ponikvar-Levček, ki je prišel iz štaba 30. divizije, Jože Erjavc in Ganjo (bil je tečajnik v Cerknem), oba s terena, ter prof. Vojko Lenardič in kurir Jože Šebenik. Takoj smo začeli z vajami in pripravami. Dežman je režiral »Tri zaostale ure«. Čez nekaj dni sem iz Kosovelove brigade dobil še prvega basista Drejška Komela, iz intendance sanitete po odličnega tenorja Janka Volčiča. Vendar ta dramsko-pevska skupina ni ostala dolgo skupaj, ker je iz glavnega štaba Slovenije prišlo povelje, naj se obe skupini — prva, ki jo je vodila Stritarjeva in ki je medtem priredila že nekaj deset mitingov, in druga — takoj odpravita na tečaj SNG v Črnomelj.

Po posvetovanju s štabom korpusa so se na pot odpravili Irma, Jože Zupan, Jurček, Maks Gruden, Jelka in Boštjan iz prve skupine in Polde Dežman, Ivo Mauser, Tugo Klasinc in Vojko iz druge skupine. Po poti na Dolenjsko je ta združena skupina priredila nekaj mitingov.

Takrat sem na povelje štaba ustanovil tretjo (III.) igralsko skupino, ki je bolj znana pod imenom KIS (korpusna igralska skupina). Bila je bolj propagandna in so jo sestavljali: komandant Joco, Levček, Ganjo in Jože kot »veseli trio« (kitara, saksofon, harmonika), Janko Volčič (1. tenor), dr. Leo Svetek (2. tenor), Drejček Komel (1. bas) in Danilo Turk-Joco (2. bas) kot kvartet »Žabe«, osmi član skupine pa je bil »najhitrejši« kurir IX. korpusa Šebenik Jože, ki je opravljal tudi posle odrskega mojstra, tehničnega šefa, maskerja, električarja in seveda tudi transportnega podjetja (vso »kramo« od šmink in zastave do štirih povečanih slik voditeljev, ki jih je na platno naslikal Dore Klemenčič, je nosil v nahrbtniku). Ta skupina je bila najbolj premična in je prehodila od maja do polovice oktobra 1944 Notranjsko, Gorenjsko in Primorsko: Cerkno, Zakriž, Novaki, Tribuša, Vojsko, Čepovan, Lokovec, Lokve, Predmeja, Nemci, Erjavci, Krnica, Trnovo, Ravnica, Grgar, Vitovlje, Užiče, Šempas, Černiče, Sela, Gojačevo, Vrtovin, Slokarji, Škrbina, Pliskovica, Branica, Podraga, St. Vid itd. Bili so tudi mitingi na položajih, ob hajkah, za brigade. Bili so v veliko vzpodbudo vojski kot civilistom, posebno ko so z izpopolnjevanjem (Gregorčičeve, Kosovelove pesmi) dobili tehtnejšo podobo.

Največji napor — a tudi najzaslužnejši — je ta skupina osmih mož opravila ob dvakratnem obisku Slovenske Benečije in Rezije.

17. junija 1944 sem bil poklican v štab korpusa in dobil ukaz, da mora naša skupina v Benečijo in Rezijo »na propagandno turnejo in popravljanje terena«. Hotel sem ugovarjati, saj so se naše brigade umaknile od tam komaj pred nekaj dnevi — kako naj bi nas osem ljudi tam vzdržalo! — a ni preostalo drugega kot reči »razumem«.

Odšli smo na dolgo pot. Prvi miting smo imeli 24. junija 1944 Na pečinah, drugega na Šentviški gori. Prebredli smo Bačo in imeli miting v Selah, zatem na Ravnah in dva mitinga v Čadrgi. Dva mitinga smo priredili na Nederg planini za Tolmince. (Pripravili smo ga pred stajo, bilo je okrog 150 ljudi. Ulila se je ploha, zatekli smo se na pod nad kravjo stajo. Pod se je zaradi prevelike teže vdrl in znašli smo se med kravami.) Soča je narasla in nismo mogli čeznjo. Ker na Nederg planini ni bilo hrane, smo šli prek Krna in Lepenje v Zgornjo soško dolino in imeli dva mitinga v vasi Soča in enega v vasi Trenta. Od tam smo se štirje od skupine (Zorin, Levček, Janko in jaz) odpravili na vrh Triglava. Vpisali smo se v knjigo, na stolpu razobesili slovensko zastavo, mejnik Deutschland-Italia pa vrgli čez severno steno. Po sestopu se je skupina odpravila na pot proti Reziji. Prišla je tudi obljubljen zaščitna četa 20 mož s tremi mitraljezi. Šli smo mimo Žag, mimo vasi Učēja in prišli 11. avgusta v Krnico. V naslednjih dneh smo uprizorili štiri mitinge: v Njivi, v Osojah, v Stubici in zadnjega v Ravnici (Pratodiresia). Tu smo pred popoldanskim mitingom ob pomoči zaščitne čete odbili napad Nemcev (dva kamiona in motociklist) in se zvečer po mitingu preko Monte Aperta odpravili v Zapadno Benečijo.

Prvi miting v Zapadni Benečiji smo imeli v Viskorši, potem pa po vrsti v vaseh: Taipana, Platišče, Prosenik, Ahtimis, Canebola, Mažarole, Škrilje in Tarcent. Najzanimivejši od vseh je bil miting v Ahtimisu, kjer je bilo okrog 3000 garibaldincev in osopovcev ob priliki njihove združitve.

Danilo Turk-Joco pri šminkanju

Potem je šla naša pot preko Nadiže v Benečijo. Prvi miting je bil v Sovodnjah, dva v Škrutovem, dva v Oborčah, v Brdcah, v Matajurju, v Trinkih, v Oblicah, v Čubcah in v Altani. Največji dogodek pa je bil miting v Klodiču, kjer se je nedeljskega popoldne zbralo okrog tisoč poslušalcev. Spotoma smo obiskali tudi zaslužnega bojavnika za svobodo Slovenske Benečije duhovnika Trinka. Pozdravil nas je (pravzaprav Zorina in mene) z vzklikom: »Pozdravljena, slovenska vojska.«

Prekoračili smo rečico Idrijo (Judrijo), nekdanjo italijansko-avstrijsko mejo, in se odpravili proti Brdom. Spotoma smo imeli miting v Brdcah, zatem v Kožbani, v Neblem, dvakrat v Višnjevku, potem pa v Kojsem, Šmatnem, Kozani in na Dobrovi.

Poklican sem bil na poročanje in s kurirjem in s tovarišema Zorinom in Jankom okrog 15. septembra prebredel Sočo.

Vrnili smo se kmalu v Brda in se vsi skupaj spet podali v Vzhodno Benečijo. Priredili pa smo samo tri mitinge: na Stari gori, v Tribilu in na Oborčah. Med bivanjem v Benečiji smo po dogovoru s slovenskimi župniki trikrat peli slovensko mašo, župniki pa so potem vsi prišli na naše mitinge.

Po štirimesečnem potovanju, hajkanju, lakoti — posebno v Vzhodni Benečiji — in po čudovitih dnevih v Brdih (v župnišču v Kojsem so nas presenetili Nemci, pa nas je predsednik okrajnega osvobodilnega odbora župnik Taras skril na podstrešje zakristije, po srečni rešitvi pa nas je lepo pogostil in izpili smo mu precej mašnega vina!) smo se 14. oktobra 1944 z vrha Vrhowelj poslovili

od Benečije in Brd in se podali v dolino Soče — s strahom, da jo bo treba spet bresti. Imeli smo srečo, brv v Plavah ob tisti uri ni bila zastražena. Vrnili smo se v štab korpusa v Čepovan in tam priredili miting, ki so ga ob navzočnosti komandanta, komisarja, načelnika štaba, ruske in angleške misije vsi pozdravili z velikim navdušenjem. Izlet v Vipavsko dolino, ki je bila takrat začasno osvojen, je bil nagrada za naše trdo delo. Priredili smo mitinge v Ajdovščini in Vipavi in nazadnje v Gojačevem.

Malo pred tem se je vrnila tudi skupina s tečaja na Dolenjskem. Vodil jo je Ivo Mauser. Tudi oni so v Čepovanu priredili miting.

Po nalogu štaba korpusa se je v začetku novembra 1944 osnovala spet enotna igralska skupina IX. korpusa v sestavu: Danilo Turk-Joco, komandant, Ivo Mauser, komisar, Polde Dežman, režiser, Zdravko Kante, pevovodja okteta. Veseli trio je ostal v isti formaciji (Levček, Ganjo in Jože), v oktetu pa so bili: Janko Volčič in Tugo Klasinc (1. tenor), Zdravko Kante in Jovo Vasič (2. tenor), Jože Kragelj in Ivo Mauser (1. bas), Danilo Turk in Vlado Nanut (2. bas). Napovedovalec je bil Jovo Vasič, igralka Irma Kacinova in Pavla Kokošar, igralci pa Polde Dežman, Tugo Klasinc, Jože Zupan, Vojko Lenardič, Ivo Mauser, Miro Vrhovc-Jurček, Franc Škerlj in Danilo Turk. Potem še kurir Jože Šebenik in intendant Jože Doležal. Dr. Leo Svetek je odšel službovat v sodni odsek.

Baza igralske skupine je bilo Cerkno (2. nadstropje nad kino dvorano). Začele so se priprave na čas, »ko bomo šli v dolino«. Imeli smo redne vaje, delali smo od jutra do večera. Vsaka skupina je imela za vadbo svojo sobo, skupaj pa smo bili pri kosilu in večerji in na vajah za zborovske pesmi v spremstvu tria in za zborne recitacije. Mitinge smo imeli samo v Cerknem in okolici, drugod ne, ker smo ves čas porabljali za vaje. Naštudirali smo Finžgarjevo »Razvalino življenja«, Pawstojkijevo igro »Dekle s severa«, Borovo »Teško uro«, Čehova »Medveda« in »Snubača« in priložnostno tridejanko »Srečanje s Rdečo armado« in za razvedrilo »Kovačevega študenta«. Tudi pevci so imeli bogat repertoar narodnih in umetnih pesmi, solospjevov, zbornih in solo-recitacij, veseli trio pa celo vrsto veselih in melodioznih točk.

Toda nismo se omejili samo na študij.

Zima je bila — dvorane nismo imeli. Kaj storiti? Na sestanku s štabom IX. korpusa sem dobil pooblastilo, da lahko zaposlim vse delavske bataljone in vse delavnice zaledja IX. korpusa za čim hitrejšo zgraditev dvorane, ki naj bi služila za predstave in kongrese. Brž smo se odločili za prostor: v kasarnah v Cerknem so štrleli zidovi, kjer je bila nekdanje kino dvorana vojašnice. Vse je bilo zmrznjeno, sneg pa visok. Vseeno smo začeli. En mesec dela — in 23. februarja 1945, na obletnico ustanovitve Rdeče armade, smo odprli gledališče v Cerknem s slavnostno predstavo »Srečanje z Rdečo armado«.

In kakšna je bila dvorana? Strop in pod lesena, zidove smo prevlekli z angleškimi padali, na njih velike rdeče parole, ki jih je zasnoval padli major tov. Stenjka, zastor iz padal, kulise prav tako, reflektorji, rampa, svetilne sofite iz kontenerjev, žarnice po ilegalni poti iz Trsta, Gorice in Kranja, žebliji za streho in oder iz Kroke — na upognjenih hrbtih so jih prinašali kurirji — peči tudi iz kontenerjev. Pred odrom je bil tudi prostor za orkester (igrala je vojaška godba IX. korpusa pod vodstvom padlega tov. Rudija Pešla). Tudi kino aparature in priprave za snemanje na plošče so bile tu. Dvorana in oder — oboje je bilo v čast partizanski delavoljnosti in udarništvu: delavski bataljoni so delali v treh izmenah in kljub pičli hrani — največkrat je bila samo repa — opravili to ogromno delo v enem mesecu. Člani igralske skupine so bili vzor

Štab, ki je vodil gradnjo dvorane v Cerknem

Dvorana bo kmalu pod streho

Oktet igralske skupine takoj po osvoboditvi: Z. Kante, J. Vasič, T. Klasinc, J. Volčič, J. Kragelj, V. Nanut, I. Mauser in D. Turk-Joco

vsem drugim: sami so na mrazu izdelovali kulise in druge odrske pripomočke. Vsa garderoba od frakov do narodnih noš je bila iz angleških padal in je bila prav tako izdelana v enem mesecu. Vedeti je tudi treba, da je bilo to delo opravljeno v času bojev, ko ga je motilo in prekinjalo streljanje na bližnjih obronkih, da zaradi mraza žage niso mogle rezati lesa, da so odpovedovali kamioni itd. Posebne pohvale je vredna tudi požrtvovalna pomoč domačinov.

Navdušenja, kakršno je bilo na otvoritvi, ne bom — to zagotovo vem — nikoli več doživel.

Premiere so se vrstile skoz ves teden: 24. februarja akademija, 25. »Razvalina življenja«, 26. »Kovačev študent«, 27. »Dekle s severa«, 28. »Težka ura«, 29. »Medved« in »Snubač«, 30. repriza »Razvaline«.

Dvorana je bila vsak dan nabito polna; kaj ne bi bila — saj smo priredili pravi teden slovenske kulture; prvič po 25 letih smo igrali slovensko dramo in opereto.

V dvorani so bili kasneje različni kongresi: kongres AFŽ za Gorenjsko, kongres AFŽ za Primorsko, kongresi ZSM itd. Prihajali so aktivisti od vsepovsod in kdor je videl dvorano, videl našo igro, se ni mogel načuditi. Vsak udeleženec, vojak, terenec, ki je to videl, je odnesel s seboj nov zalet. Pripovedoval je vsepovsod, da ima slovenski narod razen svoje vojske tudi svoje partizansko gledališče. To so zvedeli tudi Nemci in domobranci in v časnikih pisali, da bodo kmalu prišli pogledat ta monstrum.

Zadnja prireditev v naši dvorani je bila produkcija II. pevovodskega tečaja IX. korpusa. Sodelovala je tudi godba na pihala. Bilo je mnogo občinstva. Ob

Po vojni na Okroglici: Danilo Turk (levo) in Jovo Vasič (desno)

enajstih smo se razšli. A že ob enih je bil alarm in znak za strogo pripravljenost. Igralci so takoj stekli v gledališče in pobrali, kar se je dalo pobrati. Naložili so kino aparaturo, žarnice, zavese, garderobo in vse odpeljali v bunkerje. Ob štirih zjutraj je skupina krenila iz Cerknega in bila dodeljena 19. udarni brigadi »Srečka Kosovela«. Nemci in razni fašisti od slovenskih do španskih so strnili obroč okrog našega osvobojenega ozemlja.

Prebili smo se na Gorenjsko in nastopali na odrih bohinjskega kota. Mesec je minil, odkar smo zapustili Cerkno. Zdaj smo se vračali. Kako težko nam je bilo, ko smo zvedeli, da so naš dom, naše gledališče zažgali in da so našli bunkerje, kamor smo skrili garderobo. Vendar nas vse to ni potrlo. S še večjo zagriženostjo smo se lotili dela. Začeli smo obnavljati garderobo in vaditi, kajti približal se je čas, »ko bomo šli v dolino«.

30. aprila ponoči je sedela igralska skupina v toplo zakurjeni sobi v Gornji Tribuši. Vstopi kurir: »Korpus v premik proti Trstu.« Planemo pokonci in hajd v temno noč. Snega je bilo nad meter in še je naletaval, a še nikoli v življenju nisem tako lahko hodil kot tisto noč. 1. maj proslavljamo v Koprivi na Krasu. Še istega dne sedeta igralska skupina in godba IX. korpusa na avtobus — krenemo proti na pol osvobojeni Gorici. Godba je brez dirigenta — Rudi Pešl je padel v boju s četniki.

Pot iz Koprive v Gorico bo vsem udeležencem ostala v neizbrisnem spominu. Cvetje, mladina, starci. Vse je bilo na cestah in nas je sprejemalo z odprtimi rokami. Morali smo izstopati in peti. Ko pevci nismo mogli več, je udarila godba. Tako je bilo po vsej poti do Gorice. V Gorici smo imeli predstavo, nato v Tržič in naprej v Trst.

Po osvoboditvi je skupina prirejala prireditve po vseh večjih krajih Primorske. Šla je tudi na gostovanje v Ljubljano, potem pa se takoj vrnila v Trst, kjer je dala zadnjo predstavo v gledališču »Nazionale« — 9. junija 1945.

S tem je zaključila svoje delo in se razšla.

Le théâtre des partisans dans le Littoral Slovène

Danilo Turk-Joco (né en 1912 à Trieste) complète l'article de Smiljan Samec, publié dans le dernier numéro de la revue Dokumenti (N° 8—9, p. 179—196), avec des renseignements sur l'activité de quatre troupes de théâtre relevant du IXe Corps de l'armée slovène des partisans dont il fut le commandant, et qui donnaient de 1943 jusqu'à la Libération en 1945 des représentations dans les villages et dans les unités de combat de la partie occidentale du territoire slovène. Il parle de deux marches accomplies dans les territoires occupés de la Vénétie slovène et de la vallée Rezija, qui furent un grand acte militaire, moral et culturel, et il décrit la construction d'une maison de la culture avec salle de théâtre au village de Cerkno provisoirement libéré — fait unique dans les annales des divers mouvements de résistance en Europe au cours de la deuxième guerre mondiale.

Pojasnilo uredništva. Pričujoča publikacija, ki jo je pripravil Slovenski gledališki muzej hkrati s knjigo »Repertoar slovenskih gledališč« 1867—1967« ob letošnjem prazniku, ni jubilejni zbornik, kot je bilo že nekajkrat zapisano, temveč le poseben zvezek Dokumentov, naše stalne revije za gledališke raziskave, namenjen počastitvi stoletnice ustanovitve Dramatičnega društva. Prispevki so kar se da heterogeni tako po zasnovi, saj segajo od študije in eseja do memoarskega zapisa in objave gradiva, kakor tudi po obsegu, saj imajo od dveh strani pa do šestih in pol, vsi pa, vsak iz svojega zornega kota, dajejo svoj prispevek k osvetlitvi posameznih obdobj v razvoju domačega teatra, od najstarejših časov pa do naših dni. Nekateri povabljeni strokovnjaki se vabilu niso odzvali, zato vse teme niso v ravnovesju, spet drugi so napisali znatno več, kakor je bilo spočetka v načrtu; zato je obseg zvezka narasel in nekatere prispevke je bilo treba objaviti v nadaljevanjih; prav zato sta tudi urednika svoje prispevke umaknila.

